

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ У БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ

КОРБУТ Сергій

здобувач PhD

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0009-0008-3731-1423>

sergey.korbut18@gmail.com

МАТЮХ Сергій

доцент, кандидат економічних наук,

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0001-9899-109X>

matuh@khmnu.edu.ua

У статті проаналізовано подвійний виклик, що виник перед підприємствами будівельної галузі у зв'язку з пандемією COVID-19 та військовою агресією РФ проти України. Зазначено, що ці події призвели до серйозних перешкод для економічної безпеки підприємств, враховуючи складність впливу двох зазначених факторів. У статті розглядаються попередні публікації, в яких досліджувалася тема економічної безпеки підприємств та коротко зведено інформацію у таблицю для порівняння визначення терміну: «Система економічної безпеки підприємств». Також наведена класифікація загроз для економічної безпеки країни, а саме: внутрішні та зовнішні. Було вивчено питання економічної безпеки як системи для забезпечення стабільності. Автор ідентифікує чинники, які можуть негативно впливати на економічну безпеку підприємства будівельної галузі, зокрема, зростання витрат на безпеку праці, логістичні труднощі та зменшення попиту на ринку будівельних послуг. Звертається увага на потребу стратегічного управління, щоб підтримати стійкість підприємств у цих скрутних умовах. В подальшому автор пропонує комплексні стратегії та інструменти для управління кризовими ситуаціями в галузі. Зокрема, розглядається впровадження ефективних систем безпеки праці, використання технологій для вдосконалення логістики та диверсифікації ринків збуту. Автор підкреслює важливість адаптації бізнес-моделі до умов економічної нестабільності. Пропонується акцентувати увагу на гнучкості та швидкій реакції на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Це, за словами автора, є ключовим для забезпечення стійкості та успішної діяльності підприємства в умовах подвійної кризи. У підсумку, стаття наголошує на важливості системного підходу до управління кризовими ситуаціями в будівельній галузі, що дозволяє не лише виживати під час криз, але і забезпечувати зростання та стабільність у довгостроковій перспективі.

Ключові слова: економічна безпека, будівельна галузь, антикризовий менеджмент

THEORETICAL FOUNDATIONS OF ECONOMIC SECURITY AND ITS FEATURES IN THE CONSTRUCTION INDUSTRY

KORBUT Sergiy, MATIUKH Serhii

Khmelnytskyi National University

The article examines the dual challenge faced by construction enterprises in the context of the COVID-19 pandemic and the military aggression of the Russian Federation against Ukraine. It highlights the serious obstacles these events pose to the economic security of enterprises, considering the complex impact of both factors. The study reviews previous publications exploring the theme of economic security of enterprises and provides a concise summary in a table for comparing the definition of the term "Enterprise Economic Security System." The classification of threats to the country's economic security, both internal and external, is presented. The article delves into the issues of economic security as a system for ensuring stability.

The author identifies factors that can negatively impact the economic security of construction industry enterprises, including rising costs of occupational safety, logistical challenges, and reduced demand for construction services. Emphasis is placed on the need for strategic management to support the resilience of enterprises in these challenging conditions. The author subsequently proposes comprehensive strategies and tools for crisis management in the industry, including the implementation of effective occupational safety systems, the use of technology to enhance logistics, and market diversification. The importance of adapting business models to economic instability is underscored, with a focus on flexibility and rapid response to changes in the internal and external environment. According to the author, this is crucial for ensuring stability and successful operations in the face of a dual crisis. In conclusion, the article emphasizes the importance of a systematic approach to crisis management in the construction industry, allowing not only survival during crises but also fostering growth and long-term stability.

Keywords: Economic Security, Construction Industry, Crisis Management

КОРБУТ, С., & МАТЮХ, С. (2024). ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ У БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ. *Development Service Industry Management*, (1), 102–106. [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5\(14\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5(14))

KORBUT, S., & MATIUKH, S. (2024). THEORETICAL FOUNDATIONS OF ECONOMIC SECURITY AND ITS FEATURES IN THE CONSTRUCTION INDUSTRY. *Development Service Industry Management*, (1), 102–106. [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5\(14\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5(14))

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

У світлі подій, що відбуваються в Україні після 24 лютого 2022 року, особливо актуальним стає обговорення впливу економічної нестабільності на будівельну галузь країни. Російське вторгнення спричинило серйозні виклики, які негативно впливають на економічну безпеку та стабільність не лише національного будівельного сектору, але й на міжнародні підприємства. Цей контекст підсилює необхідність у ретельному вивченні взаємозв'язків між світовою економічною динамікою та функціонуванням будівельної сфери. Ця стаття присвячена аналізу взаємозв'язку між глобальною економічною ситуацією та функціонуванням будівельної галузі в умовах непередбачуваності та економічних турбулентностей.

Порушення національної економічної безпеки України розглядається не лише як проблема конкретного регіону чи галузі, але й як системний феномен, що впливає на кожен аспект суспільного та економічного розвитку. Зрозуміти масштаби цих змін та їх взаємозв'язок стає важливим завданням для науковців та експертів у галузі будівельного менеджменту та економіки.

Аналіз досліджень та публікацій

Дослідження питань економічної безпеки достатньо повно відображені в багатьох наукових роботах. Питанням забезпечення економічної безпеки підприємств, в тому числі й будівельних, присвячені праці таких науковців як: Азоев Г.Л., Ареф'єва О.В., Алькема В.Г., Андрієнко В.М., Бланк І.О., Живко З.Б., Захаров О.І., Кавун С.В., Керницький І.С., Козаченко Г.В., Копитко М.І., Ляшенко О.М., Мігус І.П., Молодід О.О., Олейніков Е.А., Ортинський В.Л., Федосова О.В., Франчук В.І., Шемаєва Л.Г. та ін.

Відаючи належне авторам наукових робіт, результати яких сприяли процесу становлення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності як науки, слід зазначити, що через постійні зміни глобальної економічної ситуації, на жаль, питання особливостей побудови системи економічної безпеки підприємств будівельної галузі досліджено недостатнього глибоко.

Формулювання цілей статті

Метою статті є аналіз сутності та особливостей формування системи економічної безпеки підприємств у будівельній галузі. У зв'язку з важливістю розуміння та врахування специфічних особливостей будівельного виробництва, ця стаття ставить своєю метою виокремлення та аналіз галузевих особливостей, що впливають на формування економічної безпеки підприємств будівельної галузі.

Відзначимо, що розгляд цих особливостей та характеристик дозволить визначити ті аспекти, які потребують особливої уваги при створенні та оцінці системи економічної безпеки. Врахування цих специфічних елементів галузі буде вирішальним фактором у розробці конкретних рекомендацій щодо покращення стану економічної безпеки підприємств у будівельному секторі.

Виклад основного матеріалу

Згідно з результатами попередніх наукових досліджень, визначення та трактування поняття "економічна безпека підприємства" залишається мультирізноманітним та контекстним.

Дослідження цього терміну свідчать про відсутність єдиної концепції визначення "економічної безпеки підприємства". Різні вчені наголошують на різних аспектах та факторах, що визначають стан економічної безпеки.

Залежно від інтерпретації цього терміну, автори досліджують різноманіття факторів, які впливають на економічну безпеку підприємства. Наприклад, Андрієнко В.М. визначає систему економічної безпеки підприємства як "Комплекс елементів, а саме частин його фінансового, матеріального, трудового, інформаційного забезпечення, що у процесі своєї взаємодії у рамках досягнення підприємством мети діяльності, в умовах мінливості зовнішнього середовища функціонування та ймовірних проявів внутрішніх загроз системи, дозволяють йому зберегти та примножити або ефективно використати власні та залучені ресурси та реалізувати господарські інтереси" [1].

З метою проведення аналізу розбіжностей в трактуванні концепції "економічна безпека підприємства", пропонуємо розглянути таблицю з різноманітними інтерпретаціями даного терміну. Таким чином, необхідність уточнення та стандартизації терміну "економічна безпека" виявляється у контексті різноманітності підходів та трактувань, зокрема для встановлення єдиної та універсальної інтерпретації його сутності в науковому співтоваристві.

Важливою складовою економічної безпеки підприємства, що визначається в широкому контексті поняття "безпека", є його здатність до адаптації та утримання стабільності в умовах невизначеності та ризиків. Ураховуючи змінені обставини, важливо визначити стратегії, які дозволяють підприємствам ефективно функціонувати, зберігаючи високий рівень економічної безпеки. [6]

Визначення поняття «система економічної безпеки підприємства»

Автор	Тлумачення терміну «система економічної безпеки підприємства»
Андрієнко В.М.	Комплекс елементів, а саме частин його фінансового, матеріального, трудового, інформаційного забезпечення, що у процесі своєї взаємодії у рамках досягнення підприємством мети діяльності, в умовах мінливості зовнішнього середовища функціонування та ймовірних проявів внутрішніх загроз системи, дозволяють йому зберегти та примножити або ефективно використати власні та залучені ресурси та реалізувати господарські інтереси
Камлик М.І.	Система взаємопов'язаних заходів організаційно-правового характеру, які здійснюються спеціальними органами, службами, підрозділами суб'єкта господарювання, спрямованих на захист життєво важливих інтересів особистості, підприємства і держави від протиправних дій з боку реальних або потенційних фізичних або юридичних осіб, які можуть призвести до істотних економічних втрат та забезпечення економічного росту в майбутньому
Кириченко А. А., Кім Ю.Г.	Сукупність організаційно-управлінських, технологічних, технічних, профілактичних і маркетингових заходів, спрямованих на кількісну й якісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз
Захаров О.І.	Сукупність внутрішніх і зовнішніх суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства, що мають спільні цілі, наділених відповідними функціями і правовими повноваженнями, що мають необхідну матеріально-технічну базу, підготовлений персонал, механізми управління і взаємодії, що володіють технологіями, формами і методами визначення, зниження рівня та протидії небезпекам і загрозам у сфері економіки.
Прохорова В.В.	Сукупність взаємопов'язаних елементів, що складають єдине ціле. Вона містить такі складові елементи: суб'єкти безпеки, об'єкти безпеки, механізм забезпечення економічної безпеки.

Складено на основі [1-5]

Загрози економічній безпеці підприємств будівельної галузі поділяють на внутрішні загрози та зовнішні загрози.

Рис. 1. Класифікація загрози

Складено на основі [6-7]

Після ознайомлення з представленою схемою можна зробити висновок, що визначення економічної безпеки регіонів України в умовах поточних подій вимагає урахування ряду ключових факторів, які призводять до дестабілізації. Серед них особливо вагомими є війна, кризові явища в світовій економіці, виснаження виробничо-технічного потенціалу, зростання рівня безробіття, втрата продовольчої незалежності та порушення рівномірності фінансового забезпечення. [8]

Основною опорою для національної економіки та економічного розвитку регіонів є наявність високорозвинених виробничих структур, які проявляють здатність до ефективного досягнення поставлених ринкових цілей. У цьому контексті, важливо розглядати їхню роль як стратегічних елементів стійкості в умовах економічної нестабільності та викликів. [9]

Основною ідеєю при створенні комплексної системи забезпечення економічної безпеки підприємства є формулювання концепції, що включає в себе ретельно визначену мету, чітко визначені завдання, основні принципи діяльності, визначення об'єкта і суб'єкта, стратегію та тактику. Головною метою цієї системи є мінімізація як зовнішніх, так і внутрішніх загроз економічному стану суб'єкта підприємництва, охоплюючи різні аспекти, такі як фінансові, матеріальні, інформаційні та кадрові ресурси. У ході досягнення поставленої мети система спрямована на розв'язання конкретних завдань, які взаємодіють і охоплюють усі аспекти забезпечення безпеки підприємства:

1. Ефективне прогнозування загроз економічної безпеки;
2. Організація попередження впливу можливих загроз;
3. Виявлення, аналіз і оцінка існуючих загроз економічної безпеки;
4. Прийняття рішень та реагування на існуючі загрози;
5. Вдосконалення системи забезпечення економічної безпеки підприємництва. [10]

Ураховуючи особливості роботи підприємств будівельної галузі, під поняттям "система економічної безпеки підприємств будівельної галузі" розуміється комплекс елементів, між якими взаємодія дозволяє спрямовувати різноманітні заходи, такі як організаційні, технологічні, юридичні, кадрові, фінансові тощо, з метою забезпечення функціонування галузі в цілому і окремих будівельних підприємств. Це досягається шляхом мінімізації впливу різних загроз на ці підприємства та максимізації їхнього прибутку. [11]

В останні роки наша держава зіштовхнулася із потужними викликами. Спершу пандемія COVID-19, згодом збройна агресія РФ проти України. В таких кризових та несприятливих умовах з'являється безліч викликів для топ менеджменту підприємств зокрема і в будівельній галузі. Основним завданням для управлінської ланки являється визначити, які фактори негативно впливають на економічну безпеку підприємства. До таких чинників можна віднести:

- 1) Стагнація на ринку нерухомості, зниження інтенсивності продажів збудованої та введеної в експлуатацію нерухомості;
- 2) Зниження платоспроможності контрагентів;
- 3) Прискорення рівня інфляції та ріст цін на енергоресурси, що прямо впливає на здороження основних сировинних матеріалів та весь ланцюг логістики для будівельних підприємств;
- 4) Ускладнена робота із дебіторами, у зв'язку із настанням форс-мажорних обставин до яких відноситься перебування України в стані війни.

Дані фактори мають негативний вплив на стабільність та економічну безпеку підприємств будівельної галузі. Після ідентифікації негативних чинників менеджмент має можливість якісно реагувати. По кожному з вище наведених чинників варто розробити комплексну стратегію з протидії для мінімізації негативного впливу. Основні інструменти роботи та впливу на кризові обставини з боку менеджменту підприємств можуть бути такі:

- 1) Додатково розглядається можливість впровадження гнучкої системи оплати, що враховує змінні умови співпраці як з контрагентами, які обмежені в здатності здійснювати оплату повністю внаслідок впливу економічних труднощів, так і з постачальниками сировини для підприємства.
- 2) Інтенсифікація діяльності відділу маркетингу у віртуальному просторі з ціллю посилення присутності підприємства в медіа, та регулярні маркетингові дослідження з метою отримання більшої кількості інформації про стан конкурентів та розвитку тих чи інших регіональних ринків.
- 3) Орієнтація на виробництво найбільш важливих та прибуткових продуктів спрямована на зниження загальних витрат та забезпечення утримання високого рівня рентабельності підприємства. Цей стратегічний підхід дозволяє ефективно адаптувати бізнес-модель до низьких оборотів та забезпечити стійкість у галузі, забезпечуючи продовження успішного функціонування в умовах економічної нестабільності.
- 4) Призупинення діяльності секторів та напрямків, які призводять до збільшення витрат підприємства, при цьому забезпечуючи збереження інженерного персоналу з метою ефективного відновлення робочих процесів в сприятливих умовах.
- 5) Удосконалення системи логістики. Ефективна система логістики може зменшити витрати на транспортування та забезпечити надійний потік сировини та готової продукції.
- 6) Виявлення та встановлення нових джерел постачання сировини та матеріалів може зменшити залежність від конкретних постачальників, забезпечуючи більшу стійкість до можливих труднощів у співпраці з ними.
- 7) Розширення асортименту виробництва та виробничих напрямків може зменшити ризик втрат в разі зниження попиту на певний вид продукції.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

На підставі аналізу, який був проведений у статті, можна зробити наступні висновки. Економічна безпека будівельного підприємства – це захист діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко ідентифікувати та усунути різноманітні загрози чи пристосуватися до існуючих умов, які не позначаються негативно на його діяльності. Крім того, економічна безпека будівельного

підприємства – найбільш ефективне використання ресурсів, які забезпечують стабільне та безперервне функціонування будівельного підприємства. Оскільки будівельна галузь є однією з ключових секторів економіки, ефективність роботи будівельних підприємств є індикатором розвитку економіки.

Для забезпечення ефективного функціонування сучасному підприємству будівельної галузі необхідно не тільки постійно проводити моніторинг рівня економічної безпеки, але оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища, виникнення потенційних і реальних загроз, беручи до уваги особливості соціально-економічного розвитку, його тенденції й перспективи. Формування системи ефективних економіко-організаційних заходів протидії їх можливому негативному впливу і своєчасного реагування на них спрямоване на забезпечення максимальних можливостей реалізації економічних інтересів підприємств з одного боку, і забезпечення достатнього рівня їх економічної безпеки, зокрема стосовно зовнішніх загроз. Оперативне реагування підприємств у будівельній галузі на зміни в зовнішньому середовищі, виявлення та протидія негативному впливу ззовні, а також розробка ефективних інструментів повинні враховувати різноманітні фактори соціально-економічного розвитку країни. Крім того, ці заходи повинні враховувати особливості будівельної галузі та регіональні особливості, базуючись на досягнутому рівні економічної безпеки.

Література

1. Андриєнко В. М. Безпека праці як складова системи економічної безпеки будівельних підприємств : монографія. Черкаси: ТОВ «МАКЛАУТ», 2014. 284 с.
2. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посібник. Київ : Атака, 2005. 432с.
3. Кириченко А.А., Кім Ю.Г. Методологічні основи економічної безпеки суб'єктів господарювання в трансформаційній економіці. Актуальні проблеми економіки.2008. №12 (90). С.53-65.
4. Захаров О.І. Теоретичні основи забезпечення економічної безпеки підприємств. Вчені записки університету «КРОК». 2012. № 32. С. 80 -86.
5. Прохорова В.В., Прохорова Ю.В., Кучеренко О. О. Управління економічною безпекою підприємств: монографія. Харків: УкрДАЗТ, 2010.282 с.
6. Новікова О.Ф. Економічна безпека: концептуальні визначення та механізми забезпечення : [монографія] / О.Ф. Новікова, Р.В. Покотиленко. – Донецьк: НАН України. Ін-т економіки промисловості, 2006. – 408 с.
7. Чорна М.В. Класифікація загроз економічної безпеки підприємств галузі будівництва [Електронний ресурс]. / М. В. Чорна, І. В. Піратинська: Economics/10_113913.doc.htm.
8. Варналій З. С., Буркальцева Д. Д., Саєнко О.С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення : монографія. Київ : Знання України, 2011. 299 с.
9. Вовк В. В. Формування системи економічної безпеки підприємства. URL:http://confcontact.com/2014_04_25_ekonomika_i_menedgment/tom2/10_Vovk.htm.
10. Шемаєва Л. Г. Економічна безпека у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 21. 04. 02 / Київ, 2010. 39 с.
11. Мігус І.П., Худолій Л. М., Денисенко М. П., Худолій Л. М. Корпоративне управління в системі економічної безпеки акціонерних товариств України: монографія. Черкаси: ТОВ «Маклаут». 2012. 274 с.

References

1. Andriienko V. M. Bezpeka pratsi yak skladova systemy ekonomichnoi bezpeky budivelnykh pidpriemstv : monohrafiia. Cherkasy: TOV «MAKLAUT», 2014. 284 s.
2. Kamlyk M.I. Ekonomichna bezpeka pidpriemnytskoi diialnosti. Ekonomiko-pravovyi aspekt : navch. posibnyk. Kyiv : Ataka, 2005. 432s.
3. Kyrychenko A.A., Kim Yu.H. Metodolohichni osnovy ekonomichnoi bezpeky subiektiv hospodariuvannia v transformatsiinii ekonomitsi. Aktualni problemy ekonomiky.2008. №12 (90). S.53-65.
4. Zakharov O.I. Teoretychni osnovy zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv. Vcheni zapysky universytetu «KROK». 2012. No 32. S. 80 -86.
5. Prokhorova V.V., Prokhorova Yu.V., Kucherenko O. O. Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstv: monohrafiia. Kharkiv: UkrDAZT, 2010.282 s.
6. Novikova O.F. Ekonomichna bezpeka: kontseptualni vyznachennia ta mekhanizmy zabezpechennia : [monohrafiia] / O.F. Novikova, R.V. Pokotylenko. – Donetsk: NAN Ukraïny. In-t ekonomiky promyslovosti, 2006. – 408 s.
7. Chorna M.V. Klyasifikatsiia zahroz ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv haluzi budivnytstva [Elektronnyy resurs]. / M. V. Chorna, I. V. Piriatsinska: Economics/10_113913.doc.htm.
8. Varnalii Z. S., Burkaltseva D. D., Saienko O.S. Ekonomichna bezpeka Ukrainy: problemy ta priorytety zmitsnennia : monohrafiia. Kyiv : Znannia Ukrainy, 2011. 299 s.
9. Vovk V. V. Formuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. URL:http://confcontact.com/2014_04_25_ekonomika_i_menedgment/tom2/10_Vovk.htm.
10. Shemaieva L. H. Ekonomichna bezpeka u stratehichnii vzaiemodii z subiektamy zovnishnoho seredovyshcha : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia d-ra ekon. nauk: spets. 21. 04. 02 / Kyiv, 2010. 39 s.
11. Mihus I.P., Khudolii L. M., Denysenko M. P., Khudolii L. M. Korporatyvne upravlinnia v systemi ekonomichnoi bezpeky aktsionermykh tovarystv Ukrainy: monohrafiia. Cherkasy: TOV «Maklaut». 2012. 274 s.